

Pojem doktrína se v našem slovníku vyskytuje poměrně často, je však chápán různě. Po vstupu ČR do NATO se tento pojem začal vyskytovat stále častěji a stále více se stává předmětem protichůdných názorů a mnohdy i vzrušených diskuzí. V nich se stále vracíme k základním otázkám: co je to doktrína; jak doktríny v praxi AČR používat; jakou mají doktríny závaznost pro příslušníky AČR apod. Skutečnost je taková, že konsenzu v odpovědi na tyto a další otázky doposud nebylo dosaženo. Ve svém článku se pokusím prezentovat názory, ke kterým dospěl kolektiv organizace, jež k tvorbě doktrín byla v dubnu 2003 vytvořena – Správa doktrín Ředitelství výcviku a doktrín ve Vyškově.

Pojem doktrína

Slova vyjadřují v každé lidské společnosti obsah lidské řeči, která slouží jako nástroj komunikace mezi lidmi. Vzájemné porozumění slovních pojmů je záležitostí konsenzu – jsou srozumitelné jen tehdy, když je jejich obsah chápán všemi stejně. Někdy má jeden pojem v různých oborech lidské činnosti různé významy. Typický je obecný pojem *operace*, který má jiný význam v lékařství a jiný například ve vojenství. Pojmy se vyvíjí i historicky. Příkladem může být pojem *počítač*. V době vzniku se počítače používaly k jinému účelu než dnes, kdy se nepoužívají jen k počítání při řešení matematických úkolů. To se týká i pojmu *doktrína*.

Žijeme v období, kdy se postupně mění celá společnost a v ní i místo a úloha ozbrojených sil. Jejich spektrum činnosti se značně rozšířilo. Armády demokratických zemí plní úkoly, které nikdy v historii neplnily. Metody a formy řízení ozbrojených sil, které u nás byly založeny na tradičním sovětském modelu, se postupně nahrazují modelem obvyklým v armádách demokratických zemí. Jednoznačné, dogmatické prosazování zásad stanovených bojovými řády mohlo mít svůj význam v případech, kdy vojska působila proti transparentnímu protivníkovi. Dnešní protivník je nejednoznačný a vyznačuje se slovem *asymetrický*. Proto je logické, že se i obsah pojmu *doktrína* vyvíjí.

Doktrína podle slovníku spisovné češtiny znamená soustavu zásad nebo pouček. Doktrína je i základem teoretického učení. Další definice obsažená ve všeobecné encyklopedii chápe doktrínu jako programové prohlášení stran, mocenských skupin nebo států.

Obě definice jsou možné a v praxi se používají v závislosti na potřebách nebo zvyklostech. A to platí i pro oblast vojenství.

Historické souvislosti

V době Varšavské smlouvy byla doktrína základním dokumentem nejvyššího politicko-strategického významu, přibližně na úrovni dnešní Vojenské strategie ČR. Měla deklarativní vojensko-politický charakter a zároveň byla veřejnosti přístupnou vizí rozvoje ozbrojených sil na nejvyšší úrovni. Taková doktrína sloužila jako východisko pro další řídicí dokumenty

v oblasti obrany a rovněž pro řády a předpisy k činnosti ozbrojených sil. Všechno mělo vysokou právní závaznost a nedodržením ustanovení těchto dokumentů se „viník“ dopouštěl trestného činu nebo přinejmenším služební nekázně. Kromě řádů a předpisů zde byla řada pomůcek a učebnic, které byly využívány v systému vzdělávání a měly tedy informativní charakter. Tento systém se zdál být dokonalý. Byli jsme v něm vychováváni a na první pohled plnil svou funkci. To je i důvod, proč dnes chybí široká „společenská poptávka“ po jakékoliv změně.

Doktríny jsou v NATO poměrně mladým dokumentem. Rozvinuly se především po skončení studené války začátkem devadesátých let minulého století a vyplynuly z potřeby ujednotit způsoby bojové činnosti na všech úrovních a ve všech funkčních oblastech. Ukázalo se totiž, že chybí standardizované principy zajišťující interoperabilitu vojenských operací mezi vojsky spojenců, ale rovněž i mezi jednotlivými druhy vojsk. Operační plány zpracované s cílem eliminovat útok vojsk Varšavské smlouvy již ztratily smysl a přestaly tuto funkci plnit. Vojenské hrozby se staly nepředvídatelnými a spektrum vojenských operací se rozšířilo. Operace v Perském zálivu ukázaly, že jsou společnými akcemi za účasti všech druhů sil. NATO se otevřelo zemím Partnerství pro mír a Středomořského dialogu, a to i v operační oblasti. To všechno vyvolalo potřebu dokumentů, které by v Alianci zabezpečovaly společné myšlení a jednotnou řeč. Za jejich základ se použil přístup USA, které pod doktrínou chápou to, co my jsme v minulosti viděli v našich bojových řádech a předpisech. Samozřejmě, že to není totéž.

Současná doktrínální soustava NATO

Doktríny NATO jsou vyjádřeny v tzv. aliančních publikacích (Allied Publications) a většinou jsou určeny pro všechny druhy sil; mají tedy společný (joint) charakter. Tvoří základ operační standardizace a mají přidělena čísla standardů (STANAG). Základní operační doktrína NATO AJP-01 (Allied Joint Operations) je zároveň STANAG 2437.

Vzhledem k tomu, že činnost Aliance má rozsáhlý charakter, bylo rozhodnuto, že členění (hierarchie) doktrín NATO bude horizontálně vycházet ze zavedeného značení členění štábů – od X1 po X9. Vertikálně jsou doktríny členěny podle míry detailnosti na tři úrovně:

1. úroveň – hlavní doktríny – 8 doktrín;
2. úroveň – podpůrné doktríny – 35 doktrín;
3. úroveň – aplikační doktríny – 33 doktrín.

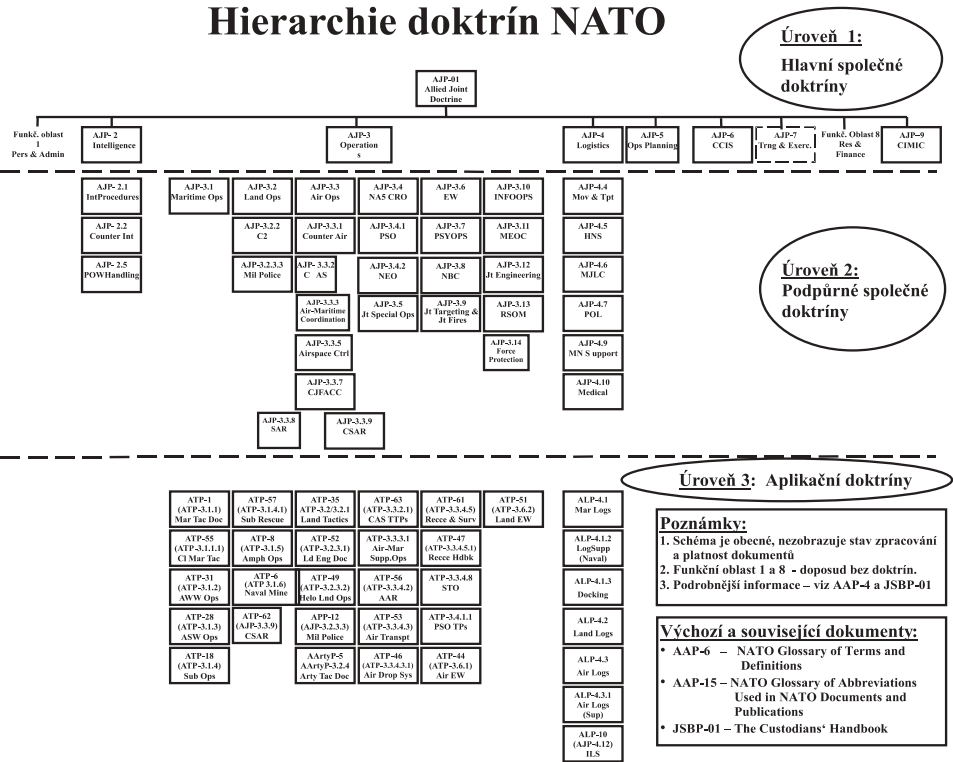
V současné době je snaha počet doktrín redukovat a publikace druhů sil převádět na společné (joint) dokumenty. Při zpracování takového množství dokumentů se nebylo možné vyhnout duplicitám i zbytečným detailům, které na této úrovni neplní svoji funkci. Proto je snaha doktríny vzájemně harmonizovat a zjednodušovat. Například AJP-01(B), která má v současné době 18 kapitol, bude do konce roku 2005 přepracována a bude mít pouze 6 kapitol.

Jaké jsou charakteristické rysy doktrín NATO:

- ❑ Slouží k zajištění interoperability činnosti (národních) sil v aliančních (koaličních) operacích NATO. Jsou určeny jak pro členské země NATO, tak pro země Partnerství pro mír (PFP);
- ❑ Jsou zaměřeny pro operační stupeň řízení a velení aliančních (koaličních) operací NATO, ale popisují i vztahy a vazby na vyšší i nižší stupně.

- ❑ Vytvářejí rámec pro národní doktríny. Nedávají však návod k řízení jednotlivých sil členských zemí NATO. Vymezují styčné body, společné postupy a jednotné chápání terminologie a poskytují návod na řešení jednotlivých operačních situací.
- ❑ Důsledně je sledována jejich aktuálnost, proto se každé tři roky novelizují.
- ❑ Akceptování doktrín jednotlivými členskými zeměmi NATO (PřP) záleží na každé z nich a provádí se formou „ratifikace“ a hlavně „implementace“. Implementace se realizuje přijetím obsahu aliančních publikací do národní vojenské teorie, zapracováním do národních doktrín, předpisů a standardních operačních postupů (SOP) na všech úrovních řízení a velení. Důležité je, aby obsah doktrín byl zvládnut veliteli a štáby a stal se běžnou součástí přípravy velitelů, štábů a vojsk.
- ❑ Na tvorbě, revizi a novelizaci aliančních doktrín se podílí všechny členské země NATO. Toto se očekává i od České republiky jako členské země NATO. Doktríny NATO zpracovávají projektové týmy složené z expertů jednotlivých zemí a zpravidla jsou vedeny jednou z nich. Ta odpovídá za koordinaci práce s doktrínou po celou dobu jejího „života“, od zpracování, po revizi a novelizaci. Například AJP-01 je v odpovědnosti Velké Británie, AJP-3 Nizozemí. Zpracování a spravování těchto doktrín může být i v odpovědnosti velitelství a agentur NATO.

Schéma hierarchie doktrín NATO je uvedeno níže (viz **obr.**). Systém doktrín NATO se stále rozvíjí, zatím probíhá diskuze o účelnosti řady z nich, přestože již mají v hierarchii vyčleněno svoje místo.

Členské země NATO a doktríny

Každá země NATO má svoji vlastní, zcela unikátní hierarchii doktrín, ve které jsou využity nebo na národní potřeby rozpracovány zásady aliančních dokumentů. V některých případech vlastní doktríny nezpracovávají, doktríny NATO využívají přímo a jejich obsah konkretizují v příručkách, metodikách a standardních operačních postupech (SOP) pro velitele a štáby.

Nejlépe rozpracovanou doktrinární soustavou, jež byla použita jako metodologický základ pro NATO, je systém USA. Britský systém, jenž je velice dobře propracován a je bližší evropským zemím, je také v mnoha případech obsahovým základem pro alianční doktríny. Je uznáván jako podklad pro doktríny většiny evropských spojenců. Holandský doktrinární systém, který vychází z obsahu doktrín NATO, Velké Británie, Německa i USA, je ceněn v mnohých členských zemích NATO i zemích Partnerství pro mír (PfP) a je velmi blízký potřebám AČR.

AČR a doktríny

Po vstupu České republiky do NATO, rozhodnutím NGŠ AČR v roce 2000, byla vytvořena Hierarchie doktrín AČR, která vycházela z hierarchie doktrín NATO.

Současný systém zpracování doktrín v AČR vychází ze zásad postupů pro tvorbu, přípravu, vyhotovení a aktualizaci spojeneckých publikací NATO a odráží alianční hierarchii. Doktríny AČR jsou hierarchicky uspořádány podle jejich významu, místa začlenění ve vztahu ke kompetencím organizačních celků původního Generálního štábu AČR (J1 – J7). Jsou číslovány tak, aby byla zřejmá jejich návaznost na společné spojenecké publikace. To má svoje nesporné výhody, ale důsledkem toho je i neúměrně široký rozsah doktrín, jenž často vede k formálnosti i duplicitám. V souvislosti s reformou ozbrojených sil ČR v podmínkách nového zdrojového rámce došlo k podstatným organizačním a strukturálním změnám na všech stupních velení a řízení v rezortu obrany. To je jen jeden z důvodů, proč ztrácí současná struktura doktrín své opodstatnění.

Snaha zachovat stanovenou strukturu vedla ke zpracování některých dokumentů, při jejichž čtení uniká jejich význam. Mnohdy se z velké části jedná o překlady aliančních dokumentů bez náznaku jak je aplikovat v podmínkách AČR. Závažným problémem je, že schválené doktríny se doposud nevžily v každodenní praxi štábů a vojsk AČR. Vyskytují se rozpaky nad jejich obsahem i samotným účelem. Zůstávají stále stranou zažité struktury bojových řádů, předpisů a pomůcek.

Porovnáme-li náš tradiční přístup a přístup k doktrínám, jenž se postupně vyvinul v jednotlivých členských zemích NATO, je zde patrné několik zásadních rozdílů. Od roku 1999 je ČR členskou zemí NATO. Není důvod, proč by se naše pojetí doktrín v těchto zásadních otázkách mělo odlišovat od pojetí našich spojenců.

Polemika kolem doktrín

Nejednotnost v chápání pojetí, obsahu i významu doktrín vyvolává řadu protichůdných názorů. Z diskuze je patrná snaha problém řešit, a proto je každý názor oceňován.

Počet doktrín je jednou z diskutovaných otázek i v našem časopise. Objevuje se názor mít jen jednu doktrínu a na ni navázat soustavou předpisů a pomůcek. Další názor prosazuje zrcadlovitou strukturu doktrín AČR s doktrínami NATO.

Oba názory lze akceptovat. Problém však spočívá ve využití doktrín v běžné štábní a vojenské praxi AČR. Tradiční struktura předpisů s vysokou právní silou v takové oblasti, jako je použití sil v operaci, v oblastech, které nemají přímou reflexi v právním řádu ČR, vede k tomu, že velitelé jsou svazováni ve své činnosti. A právě to může vést k šablonovitosti, jakou známe z nedávné praxe. Doktríny mají poskytnout velitelům dostatek informací a zajistit tak vysokou profesionalitu každého velitele. Ten by se měl v operaci (která je vždy nestandardní) rozhodovat flexibilně v souladu s obecnými principy. Proto nelze popsat všechny operační principy v jediné doktríně a rovněž je neúčelné je rozmělnit v desítkách různých dokumentů, zejména zvážíme-li současný počet sil a prostředků AČR vyčleňovaných pro operace.

Závaznost doktrín v praxi AČR je problémem, kde postupně dochází ke konsenzu. Doktríny nejsou součástí interních normativních aktů rezortu obrany ve smyslu RMO č. 56/1993 a je tomu tak dobře. **Doktríny jsou ve všech zemích NATO chápány více jako „učebnice“ než jako regulativy.** Mají svoji závaznost vycházející z působnosti funkcionáře, jenž je schválil, ale v praxi vyžadují tvůrčí aplikaci. Operační praxe většinou předchází ustanovení doktrín, proto se tyto permanentně (zpravidla jednou za tři roky) novelizují. Problémem zůstává závaznost dokumentů „nižšího“ řádu. Jsem přesvědčen, že nepotřebujeme polní a bojové řády ve formě služebních předpisů, ale stačí pomůcky. Naopak, musíme se naučit používat SOP, které se „šijí na míru“ konkrétní operace a stupni velení a které mají vysokou závaznost.

Forma doktrín. Ve své praxi jsme zvyklí používat dokumenty psané suchou, jednoznačnou řečí. Každé objasňující vysvětlování je v právních dokumentech nadbytečné a nežádoucí. Pokud však doktrína plní i vzdělávací funkci, je naopak žádoucí, aby každá zákonitost a princip uvedený v doktríně byly dokresleny vysvětlujícími komentáři a příklady z historie. Vždyť všechno zde již jednou bylo, historie lidstva je plná válek a válčení. Máme řadu příkladů i z naší národní historie. Tak lze pochopit širší souvislosti, což pomůže připravovat velitelský sbor vzdělaných profesionálů a ne dogmaticky zaslepených vykonavatelů. Není nepodstatná i skutečnost, že dnešní generace je zvyklá číst publikace, které dovedou čtenáře zaujmout grafickými efekty a barevnými obrázky. Proč by měly naše doktríny a služební pomůcky mít podobu z padesátých let minulého století?

Závěr

Doktríny jsou souborem zákonitostí a principů, které by měly být uplatňovány v operační praxi ozbrojených sil. Jejich obsahový základ je tvořen doktrínální soustavou NATO, ale forma jejich implementace závisí na zvyklostech každé členské země. Alianční publikace ratifikované ČR se stávají součástí doktrínální soustavy AČR. Proto by měl každý příslušník AČR jejich obsah znát a v mnohonárodních operacích je umět používat. K tomu slouží doktríny a soubor návazných předpisů, pomůcek a SOP AČR, které neopakují ustanovení aliančních dokumentů, ale jen způsob, jak je uplatňovat v podmínkách řízení a velení sil AČR. To je i cílem aktivit, které jsou připravovány a realizovány Správou doktrín i dalšími součástmi AČR.

Literatura:

Více informací na www.revd-army.cz